
Nejnovější vývojové trendy východoasijských a latinskoamerických ekonomik

Vladimír Slunečko

1. Konjunkturální situace v hlavních regionech rozvojových zemí v roce 1993

Nejdynamičtějším regionem v rámci rozvojových zemí zůstávají státy východní a jiho-východní Asie. S výjimkou Japonska zaznamenaly v roce 1993 silný hospodářský růst. K hlavním faktorům zdejšího růstu patří zvyšující se význam vnitroregionálního obchodu + investic a síla čínské ekonomiky. Zrychlení temp růstu světové ekonomiky v letošním roce by mělo tomuto regionu zajistit opět s velkým odstupem pozici nejrychleji se rozvíjející oblasti na světě.

Přírůstky HDP v roce 1993

Např. Čína 13,4 %, Korejská republika 5,3 %, Tchaj-wan 5,9 %, Hongkong 5,5 %, ASEAN 5,75 %, z toho: Singapur 9,8 %, Malajsie 8,0 %, Vietnam 8,0 %, Thajsko 7,7 %, Indonésie 6,5 %, Laos 6 %

Nejvýznamnější latinskoamerické země jsou v současnosti – jak se zdá – oslabeny náročnými fázemi svých ozdravujících hospodářských programů. Ačkoli většina zemí zavedla liberalizaci hospodářství a politiku volného trhu, celkový růst oblasti v roce 1993 (asi o 3,2 %) byl nižší než odhadovaný růst rozvojových zemí jako celku (asi 5,1 %). Dosažené výsledky jednotlivých zemí se od sebe značně liší. Navíc nejsilnější brazilská ekonomika je stále zmítána hyperinflací.

Přírůstky HDP v roce 1993

Např. Brazílie 5,0 %, Argentina 5,8 %, Chile 6,0 %, Mexiko 0,4 %

Vyhlídky hospodářského růstu v Africe, zvláště v subsaharské oblasti, zůstávají krajně nepříznivé vzhledem k rostoucí politické a etnické nestabilitě na kontinentu. Základní trend růstu počtu obyvatel žijících pod hranicí chudoby se nadále prohlubuje.

Pro hospodářský a politický vývoj v arabském světě je nadále charakteristická naopak silná závislost těchto ekonomik na cenovém vývoji ropy. Přitom je nepochybné, že se pro-vázanost světové ekonomiky s ropou z Blízkého východu bude neustále zvyšovat.

2. Faktory hospodářské expanze států východní a jihovýchodní Asie

Pochopení příčin mimořádného úspěchu východoasijských ekonomik během uplynulého čtvrtstoletí s nebývalým růstem příjmu na jednoho obyvatele může představovat poučení nejen pro ostatní rozvojové země.

Ačkoli se modelem pro většinu východoasijských zemí stala japonská rozvojová strategie, která klade velký důraz na snižování rozpočtového deficitu a na odstraňování disproporcí trhu, zaujala většina asijských zemí mnohem volnější postoj k úloze státu. Hospodářské úspěchy tohoto regionu lze lépe pochopit z hlediska tzv. modelu strategického růstu, jenž se více soustředí na to, co je třeba udělat pro rychlejší růst, než na to, kdo to má udělat. Díky tomu dosáhly rychlejší akumulace kapitálu, efektivnějšího rozdělování zdrojů i vysoké technické úrovně. Východoasijské státy zaměřily větší pozornost na rozdělení úloh mezi státem a trhem. Vlády se soustředily na dva hlavní úkoly – udržení makroekonomické stability prostřednictvím konzervativní fiskální a měnové politiky a na investice do lidského faktoru, tj. na vzdělávání a na zdravotnické programy. Prosazováním konzervativní fiskální a měnové politiky byla v minulých třiceti letech udržena průměrná inflace na 9 %, což bylo méně než polovina průměrné úrovně v ostatních rozvojových zemích. Vše ostatní bylo ponecháno na působení tržních sil, které vytvořily co nejvíce konkurenceschopný režim v průmyslu, obchodu a finančním sektoru. Vlády se rovněž snažily o odstranění všech bariér v obchodu a v zahraničních investicích.

Některé tržní mechanismy byly však uměle ovlivňovány pomocí státních intervencí. Významnou úlohu sehrál i značný protekcionismus. Většina z východoasijských zemí uplatňovala agresivní proexportní politiku (subvence, zvýhodněný přístup k zahraničním půjčkám a devizám). Zaměření se na zahraniční trhy zavedlo tvrdou disciplínu pro podniky a podpořilo efektivnost. Široce rozšířenými nástroji byly podpůrné půjčky a daňová zvýhodnění vedoucí k selekci průmyslových odvětví. Ukázalo se, že i vládní manipulace s úrokovými sazbami mohou podnítit růst. Vlády Japonska, Korejské republiky, Malajsie, Tchaj-wanu a Thajska intervenovaly ve prospěch redukce kapitálových nákladů podniků a směřovaly úvěry do preferovaných průmyslových odvětví. Rovněž investice do soukromého sektoru – vyjádřeno podílem HDP – byly v minulých dvou desetiletích v dotyčných zemích téměř dvakrát tak vysoké než v jiných rozvojových zemích.

Všechny východoasijské země (s výjimkou Hongkongu a Singapuru) používaly v raném stadiu ekonomického rozletu i importních bariér (kontrola dovozu) k ochraně svého domácího průmyslu. Aby byly zaručeny přednostní dodávky levného kapitálu pro průmysl, byla omezována koupěschopnost obyvatelstva a silně regulován finanční sektor. Násilné omezení spotřeby však mělo za následek abnormální nárůst úspor. Vlády východoasijských zemí usilovaly o co největší pružnost trhu práce. Mzdy se řídily zákonem nabídky a poptávky. Byla zavedena konkurenční disciplína a ochrana domácích cen průmyslových vstupů, které se značně lišily od světových cen. Také pro zachování vysoké technické úrovně byly narušovány tržní principy. Japonsko a Korejská republika poskytovaly výhodné licence ostatním asijským zemím, zejména v odvětvích s vysokou nákladovou náročností.

Dosažený hospodářský rozvoj regionu během posledních třech desetiletí byl rozhodně překvapivý, neboť k němu došlo i přes nedostatek celkové homogenity v oblasti. Na jedné straně např. Hongkong s výlučně tržním přístupem, na druhé straně např. Korejská republika s uvážlivými intervencemi. V některých státech magická formule růstu nefungovala vůbec, např. na Filipínách. Lze tedy shrnout, že obecný recept na zázrak neexistuje. V podstatě neexistoval ani jednotný asijský model. Osm úspěšných zemí (Japonsko, Korejská republika, Tchaj-wan, Hongkong, Singapur, Malajsie, Indonésie, Thajsko) uplatnilo rozdílnou kombinaci politiky s variabilním stupněm intervencí. Nicméně všech osm zemí udělalo jednu věc stejným způsobem: vybudovalo správné ekonomické základy s nízkou inflací, se zdravou fiskální politikou, s vysokou mírou domácích úspor a s vysokými investicemi do vzdělanosti. Tyto státy své ekonomiky mnohem více otevřely zahraničním technologiím než většina ostatních rozvojových zemí. V posledních 30 letech se inflace u těchto zemí pohybovala v průměru kolem 8 %, tj. hluboko pod průměrem 18 % v ostatních rozvojových zemích. To bylo to nejlepší možné klima pro dlouhodobé investice. Nešlo o žádný zázrak. Úspěch východní Asie je výsledkem zdravé ekonomiky.

Nejdůležitějším předpokladem úspěchu je tedy pevný ekonomický základ – stabilní řízení makroekonomiky, investice do lidských zdrojů a otevřené domácí trhy. Ačkoli určité typy

intervencí ve východní Asii podpořily růst, nelze očekávat, že by stejná politika měla obdobný dopad v zemích, kde se inflace pohybuje kolem 100 % a více, nebo kde vlády zanedbaly investice do vzdělání. To vysvětluje skutečnost, proč obdobné intervenční politiky, které dobře fungovaly ve východní Asii, se minuly účinkem v zemích Latinské Ameriky.

3. Vliv konjunkturální situace japonské ekonomiky na východoasijský region

Japonsko představuje svým třetinovým podílem nejvýznamnější odbytový trh téměř pro všechny země východní a jihovýchodní Asie. Nadprůměrně závislá na japonském trhu je především Indonésie (ze 42 %), která sem dodává ropu a zemní plyn, tzn. životně důležité suroviny, jejichž nákupy nemůže Japonsko podstatně omezit ani v případě dlouhotrvajícího hospodářského útlumu. Z filipínského exportu připadá na Japonsko téměř 20 %, z thajského asi 17 %, z australského kolem jedné třetiny.

Pro východní Asii i pro celý západopacifický region vytváří Japonsko zároveň důležitý zdroj investic. V letech 1992–1993 došlo však v souvislosti se vzniklými problémy japonských bank a společností k výraznému omezení investiční aktivity japonských podniků v regionu. Pro země východní a jihovýchodní Asie znamenalo toto omezení i zpomalení jejich hospodářského růstu. Např. do oblasti států ASEAN se snížily japonské investice ze 4 mld. \$ v roce 1991 na 2 mld. \$ v roce 1992, což představovalo u Indonésie pokles o 59 %, u Malajsie o 36 %, u Singapuru o 32 %, u Filipín o 31 %, u Thajska o 27 %. Za nejzranitelnější jsou v této souvislosti považovány ekonomiky Filipín, Thajska, Indonésie a Austrálie, neboť jejich závislost na japonském kapitálovém a exportním trhu je obzvláště velmi silná.

Japonské banky si začaly daleko pečlivěji vybírat mezi zákazníky z jižní a jihovýchodní Asie a značně zredukovaly své úvěry. Vypůjčovatelé z daného regionu byli nuceni se obracet se svými žádostmi o půjčky na jiné než japonské banky. Dopad omezené finanční přítomnosti Japonska v regionu byl v letech 1992–1993 částečně vykompenzován větší angažovaností amerických investorů a zvyšujícími se půjčkami od evropských a regionálních bank, zejména od bank sídlících v Singapuru.

Novou vlnu japonských investic zejména do Číny a do východní Asie vyvolává vždy růst hodnoty japonského jenu vůči americkému dolaru a vůči ostatním asijským měnám. Ze sílícího jenu mají obvykle největší prospěch tzv. nově industrializované země (NIZ) východní Asie (Korejská republika, Hongkong, Tchaj-wan a Singapur), jejichž vývoz se následkem zdražení japonského zboží zvýší zejména proto, že tyto země soutěží s Japonskem na mezinárodních trzích. Zcela opačně se projeví zesílení jenu v ekonomikách Indonésie, Malajsie, Filipín a Thajska, které jsou silně závislé na dovozu z Japonska. Silný jen pomůže snížit obchodní přebytky Japonska s ostatními asijskými zeměmi díky tomu, že se dovoz z Japonska zdraží a japonské podniky rozšíří své aktivity do jiných oblastí. I když tyto přebytky nejsou tak velké jako s USA, vyvolávají též nelibost asijských partnerů.

Hospodářský růst a industrializaci východoasijských zemí urychlil zejména příliv japonských investic, který následoval po zesílení jenu v roce 1985, kdy japonské zpracovatelské firmy obrátily svou pozornost za hranice, aby mohly dále snižovat své náklady. Naopak oslabení japonské konjunktury v roce 1992 vedlo spolu s nedostatkem základních služeb a infrastruktury a s rostoucími mzdovými náklady v takových zemích, jako je Indonésie, Malajsie či Thajsko, ke zmiňovanému výraznému poklesu japonských investic v daném regionu. Lze tedy předpokládat, že posílení jenu v budoucnu ještě více přinutí japonské společnosti podnikat především v oblasti jihovýchodní Asie, a to proto, aby minimalizovaly svůj ohromný obchodní přebytek s USA a aby dále snižovaly své náklady.

4. Ekonomický zázrak „čínského trojúhelníku“

V oblasti východní Asie se v posledních letech formuje nový superekonomický region, nazývaný „větší Čína“ nebo též „čínský trojúhelník“, který dnes patří k nejdynamičtěji se

rozvíjejícím oblastem světa. Tento region tvoří Tchaj-wan, Hongkong a pobřežní jihovýchodní oblasti Číny v čele s Kantonem. Oblast spojuje jednotný jazyk (čínština), pevné rodinné vztahy i jednotná kultura.

Rychlý rozvoj na území velké Číny odráží investiční boom v ekonomikách jihovýchodní Asie. V 60. a 70. letech dosáhlo nejprve Japonsko a poté i čtyři „malí tygři“ (Korejská republika, Tchaj-wan, Singapur a Hongkong) hranice objemu fondů, technologie a odborných znalostí potřebných pro konkurenceschopnost na světových trzích. Ta začala v 80. letech přinášet své ovoce v podobě gigantického hospodářského růstu těchto – do této doby relativně méně vyvinutých – ekonomik. A opět nejprve Japonsko, za nímž následovali „malí tygři“, začalo přenášet produkci za hranice, aby tak snížilo náklady a zvýšilo konkurenceschopnost.

Podnět k vytvoření regionu „čínského trojúhelníku“ vzešel z Hongkongu a z Tchaj-wanu. Téměř tři desetiletí trávající hospodářský rozvoj Hongkongu a Tchaj-wanu narazil na překážku v podobě vysokých nákladů na pracovní sílu, vysokých cen pozemků a ekologického ohrožení. Rostoucí náklady v Hongkongu a na Tchaj-wanu vedly k přesunutí výroby mimo tyto země. Investiční činnost těchto dvou „tygrů“ se zaměřila na pobřežní oblasti jihovýchodní Číny, kde během posledního desetiletí již investovaly miliardy dolarů. Do provincie Kuang-tung se tak postupně za levnou pracovní silou začíná přesouvat řada průmyslových odvětví. Např. pracovní náklady v šenženské ekonomické zóně a kuangtungské provincii jsou třetinové, respektive šestinové v porovnání s Hongkongem. Od roku 1979 investuje Hongkong v Číně miliardové částky dolarů, výrazně zde roste i tchajwanská angažovanost. Hongkong investuje (dosud okolo 25 mld. \$) téměř výhradně v provincii Kuang-tung, jejímž centrem je Kanton, Tchaj-wan se pak i přes zákaz přímého obchodu s Čínou zaměřuje na investice v čínských pobřežních oblastech (dosud okolo 5 mld. \$). Investiční možnosti jsou zde obrovské – rozvoj průmyslu, infrastruktury, služeb. Značné prostředky jsou investovány nejen do výstavby elektráren, ale i do stavby dálnic, přístavů, letišť a kantonského metra.

Z provincie Kuang-tung se stala rázem nejbohatší čínská provincie, z níž plyne i největší část celostátních příjmů. A zatímco světová ekonomika prožívala v letech 1992–1993 svou recesi, nesla se hospodářská diskuze v „čínském trojúhelníku“ v důsledku explozivního růstu v jižních provinciích Číny v duchu boje proti přehřátí ekonomiky. O tom nejlépe hovoří čísla. HDP jihočínské provincie Kuang-tung se v roce 1993 zvýšil o plných 21 %, tj. na 53 mld. \$. Vývoz z provincie, nejvyšší ze všech čínských provincií, se zvýšil dokonce o 43 %, tj. na 26,3 mld. \$. Dovoz dosáhl hodnoty 19,1 mld. \$. Zahraniční investice v této provincii dosáhly objemu 34,9 mld. \$, což představovalo zvýšení oproti roku 1992 o 76 %.

I když hlavním faktorem nejistoty ve východoasijském regionu zůstává hospodářská reforma v Číně, je nesporné, že její obrovská poptávka po zboží ze zemí východní Asie během celosvětové recese v letech 1992–1993 pomohla úspěšně kompenzovat sníženou poptávku ze zemí OECD. Určité pochybnosti mohou vyvolávat nad „čínským trojúhelníkem“ i zdoluhavé politické diskuze o připojení Hongkongu k Číně v roce 1997. Ekonomické propojení obou celků se však nezadržitelně zvyšuje. Kromě toho, že kolem 60 % veškerých investic realizovaných v Číně pochází z Hongkongu, je tento přístav zároveň kanálem, přes nějž proudí 37 % čínského obchodu (např. 1/3 čínského obchodu s Japonskem). Z prudkého hospodářského růstu jižních provincií Číny profitují nyní též státy jihovýchodní Asie (nejvíce samozřejmě Hongkong), kde i přes slabý celosvětový hospodářský růst představuje právě čínská poptávka velmi silný hnací stimul tamních ekonomik.

5. Vliv vytváření obchodních seskupení na ekonomiky východní a jihovýchodní Asie

Situace, kdy region východní a jihovýchodní Asie leží na okraji globálního ekonomického systému, zatímco jeho průmyslové ekonomiky zaujímají dominantní postavení, není již déle udržitelná. Některé asijské ekonomiky se navíc obávají, že nedávné vytvoření

Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA) bude znamenat další obchodní bariéru, neboť zboží z Mexika může stejně dobře konkurovat vývozu z Asie. Obdobně i americké investiční fondy by mohly být přesměrovány z Asie do Mexika. Nižší celní tarify v rámci NAFTA by však neměly mít na obchod s Asií vážnější dopad, neboť tarify mezi Mexikem a USA byly již předtím relativně nízké. Přesto je zřejmé, že ekonomika USA neporoste tak rychle, aby mohla absorbovat silně expandující asijský vývoz. Navíc ze strany vyspělých tržních ekonomik (VTE) dochází již delší dobu – paralelně s růstem ekonomické síly východní a jihovýchodní Asie – k zintenzivnění ochrannářských tendencí. Je proto nezbytné, aby došlo k změně orientace exportu asijských zemí a aby tyto země rozšířily oblastní trhy a hledaly nová odbytiště pro své výrobky.

Asijské státy proto usilují o zajištění svých zájmů prostřednictvím vytváření pevných ekonomických svazků s bezprostředními sousedy. Tímto způsobem by si byly schopny zabezpečit úspěšný rozvoj a chránit se proti vznikajícím obchodním blokům vyspělých tržních ekonomik. Pokračování prosperity ve východoasijském regionu vyžaduje tak novou strukturu ekonomických vztahů a vzebr, neboť v době, kdy svět je stále více vtahován do ekonomických bloků a seskupení, nemohou jednotlivé východoasijské státy, respektive země jihovýchodní Asie, již vystupovat osamocně.

V lednu 1992 podepsalo šest členských států Sdružení národů jihovýchodní Asie ASEAN (Brunei, Filipíny, Indonésie, Malajsie, Singapur a Thajsko) význačnou Dohodu o vytvoření Oblasti volného obchodu zemí ASEAN (AFTA) k roku 2008. Součástí plánu vytvoření této oblasti se stala realizace projektů společných celních tarifů, která vstoupila v platnost v lednu 1993. Jedná se o systém společných preferenčních tarifů (CEPT), kterým se v průběhu příštích 15 let budou postupně snižovat celní sazby u celé řady průmyslových a zemědělských výrobků při obchodu mezi zeměmi ASEAN. Do roku 2003 by měla být cla u těchto výrobků snížena na 20 % současné úrovně a v roce 2006 až na půl procenta. V témže roce má pak formálně vzniknout zóna volného obchodu zemí ASEAN (AFTA).

AFTA by měla podnítit obchod v rámci regionu a přilákat do něj zahraniční investice. Zároveň by se měla stát účinnou protiváhou jiných regionálních bloků vznikajících v Severní Americe a v Evropě. Členy AFTA by se mohly stát nejpozději do roku 1995 i Austrálie a Nový Zéland, které by se v budoucnu měly stát pro asijské členy sdružení hlavními dodavateli paliv, nerostných surovin a potravin.

Významným pokusem spojit ekonomiky východní a jihovýchodní Asie při jednání se západními vyspělými tržními ekonomikami a vnějším vyjádřením snah východní Asie vymanit se ze závislosti na Západu je založení Kooperačního výboru východoasijských národů (East Asian Economic Caucus, EAEC), na němž se v červenci 1993 po více než dvouletém kontroverzním jednání sjednotily členské státy ASEAN. EAEC by měl vytvořit platformu pro koordinaci společných zájmů států východní a jihovýchodní Asie a zastupovat je při jednání s nečlenskými státy. Z členství v EAEC by tak měly být vyloučeny Austrálie, Nový Zéland, Kanada a USA, které jsou společně s Japonskem a s Korejskou republikou partnery pro dialog v rámci ASEAN a hybnými silami již existujícího fóra Asijsko-pacifické hospodářské spolupráce (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC), jehož členy jsou USA, Austrálie, Japonsko, Brunei, Čína, Kanada, Hongkong, Indonésie, Korejská republika, Malajsie, Nový Zéland, Filipíny, Singapur, Tchaj-wan a Thajsko. Nejnověji byly přijaty Mexiko a Papua–Nová Guinea a zároveň bylo rozhodnuto, že se od příštího roku stane členem i Chile. Zájem o členství projevilo též Rusko.

S ohledem na možný význam formujícího se výlučně asijského hospodářského seskupení se USA snaží vyvíjet tlak na Japonsko, aby svou účast v EAEC odmítlo. V podobném duchu naléhají i na ostatní ekonomiky regionu, aby se spíše zasadily o posílení již existující APEC a od formování EAEC upustily. Přesto však hlavní subjekty regionu – Japonsko, Čína, Korejská republika – zdůrazňují, že do EAEC, v němž vidí svou budoucnost, rozhodně vstoupí.

Jak ukázal 5. summit států APEC, konaný na sklonku roku 1993 (18.–20. 11.) za účasti 17 členských zemí v Seatlu, i zde přetrvávají rozpory jak v dvoustranných vztazích, tak

v celkovém pojetí APEC. Asijské země dávají najevo, že se USA budou snažit APEC politicky a ekonomicky opanovat a vnucovat mu své vlastní představy o obchodu a organizaci hospodářského života (Malajsie proto konferenci bojkotovala). Státy, jako je Čína, Singapur a Indonésie, zase odmítají, aby USA využívaly APEC k zásahům do jejich domácí politiky (otázky lidských práv apod.). Konference měla dát rozhodující podnět pro přeměnu této čtyři roky staré konzultativní skupiny v největší integrační seskupení na světě, které už dnes zahrnuje 2 miliardy lidí a 40 % světového obchodu. Přesto bylo na summitu dosaženo jen dohody o přetvoření APEC z dosavadního konzultativního hospodářského fóra v neformální hospodářské společenství. V závěrečné deklaraci zdůraznily zúčastněné státy, že nemají v úmyslu usilovat o vytvoření obchodního bloku, nýbrž chtějí jen odstraňovat mezi nimi existující obchodní a investiční omezení.

6. Význam multilaterálních dohod pro hospodářský růst Latinské Ameriky

V Latinské Americe se po desetiletí hospodářské bezútěšnosti a beznaděje, kterými byla charakterizována 80. léta, pomalu rýsuje vyhlídka na lepší časy. V podstatě ve všech zemích Latinské Ameriky se začíná praktikovat odklon od protekcionistické, řídicí a populistické politiky. Prosadil se názor, že snaha o krátkodobé úspěchy nemá smysl, a proto se veškeré záměry začínají koncentrovat na cílevědomé otevírání trhů. U řady latinskoamerických zemí, kde po desetiletí je domácí průmyslová výroba, zejména strojírenská, chráněna vysokými cly, dochází k postupnému odstraňování těchto bariér. Jako jednu z cest pro překonávání ochranných opatření je zde třeba vyzvednout mnohostranné hospodářské integrační snahy, které zde sice existují již po desetiletí, ale teprve nyní získávají pomalu na konkrétnosti v podobě regionálních zón volného obchodu a vnitřních trhů.

Od těchto četných snah o užší kooperaci ekonomik latinskoamerických zemí, respektive o vytvoření zón volného obchodu se očekává výrazný stimulativní efekt pro růst obchodu v daném regionu. Dosavadní výsledky jsou však nevyrazné. Příčin je hned několik. Integrační programy jednotlivých seskupení si navzájem kolidují, a tím se značně neutralizují, navíc jednotlivé země bývají zastoupeny najednou ve více seskupeních. Kromě toho přijímaná opatření nebývají závazná, takže málokdy vůbec vstoupí v platnost. Snad největší slabinu uskutečňování početných integračních programů představuje však relativně stále neuspokojivá hospodářská situace ve většině latinskoamerických zemí.

V současnosti fungují v oblasti Latinské Ameriky následující subregionální dohody:

- Andský společný trh ALADI (Bolívie, Ekvádor, Kolumbie, Peru, Venezuela),
- Společný trh Střední Ameriky (9 států),
- Karibský společný trh CARICOM (13 států),
- Mercosur (Brazílie, Argentina, Paraguay, Uruguay),
- Skupina tří (Mexiko, Venezuela, Kolumbie),
- dalších více než 20 bilaterálních dohod.

Druhý potenciálně největší, ryze latinskoamerický trh na kontinentu by měl představovat zmíněný Mercosur se 150 miliony spotřebitelů. Praktické realizaci dohody o společném trhu však již po řadu let brání odlišná stanoviska v řadě obchodněpolitických otázek dvou největších ekonomik – Brazílie a Argentiny. Nejnovější datum pro uvedení dohody v život je 1. ledna 1995.

Zvyšování koncentrace dvoustranných vztahů (bilaterální dohody a dohody s omezenou geografickou platností) nese s sebou riziko, že menší země bude korigovat svou výrobní strukturu s ohledem na podmínky trhu svého hlavního obchodního partnera, namísto aby se adaptovala na konkurenčnější prostředí světové ekonomiky.

Nejperspektivnější se proto jeví pouze projekt Severoamerické dohody o volném obchodě (NAFTA), který si klade za cíl vytvořit během 10 až 15 let zóny volného obchodu na celém americkém kontinentu. Členem seskupení NAFTA se stalo již od 1. ledna 1994 Mexiko, za dalšího vážného kandidáta je považováno Chile, po něm by mohla přijít

v úvahu Argentina. V současnosti řeší však administrativa USA principiální otázku, zda dohodu NAFTA rozšiřovat postupným přijímáním jednotlivých zemí nebo vřazováním celých skupin jihoamerických států. Summit o možnosti rozšíření Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA) je plánován na prosinec 1994 v Miami na Floridě. Na summitu by se měli sejít představitelé států a vlád více než 30 zemí amerického kontinentu. Mezi pozvanými budou však chybět představitelé Kuby a Haiti, kteří podle názoru organizátorů summitu nebyli zvoleni demokratickou cestou.

Seskupení	Počet obyvatel v mil.	HDP (1992) mld. \$
NAFTA	370,8	6 776
ASEAN	334,4	390
MERCOSUR	194,8	641
Andský pakt	94,7	169
APEC	1 993,1	11 869

Pramen: FAZ 24. 11. 1993.